

„KUĆNI ZATVOR“ I ALTERNATIVNO KAŽNjAVANJE

Kazna zatvora predstavlja ograničenje slobode prestupnika odlukom suda u postupku u kome je utvrđeno da se radi o počiniocu krivičnog dela. Vremenski kontekst njenog nastanka se uglavnom vezuje za prelaz iz srednjeg u novi vek.

Međutim, i pre njenog nastanka je postojao način kažnjavanja lišenjem slobode koji predstavljaju preteču savremenoj kazni zatvora. Tako su mnogi srednjovekovni gradovi imali lokalne tamnice, po pravilu izuzetno malog kapaciteta, u koje je moglo stati od dvadeset do trideset zatočenika. Današnje kaznene ustanove potiču upravo od takvih tamnica, u koje su zatvarana lica, koja je po tadašnjim shvatanjima trebalo „popraviti“. Krajem XVIII i početkom XIX veka kazna lišenja slobode se javlja kao posebna mera u registru krivičnih sankcija, a sa njom i kazneni zavodi kao ustanove za njeno izvršenje. Razlozi za pojavljivanje kazne lišenja slobode su razni, a tradicionalno se navode sledeći:

1. Humanistička nastojanja da se nađe zamena za brutalne smrtne i telesne kazne
2. Promene u skali društvenih vrednosti (samo oduzimanje slobode se smatra dovoljnom kaznom za većinu krivičnih dela) i
3. Promena, od strane urbanizacije i industrijalizacije, odnosa prema kažnjavanju koji je imao seoski čovek: umesto ubijanja ili sakaćenja, traži se njegovo zatvaranje kako bi bio kontrolisan i disciplinovan.

Kazna lišenja slobode je poslednjih decenija pretrpela brojne kritike i najrazličitija negiranja, koja polaze od njenog karaktera i suštine ovakve kazne, pa sve do isticanja u prvi plan resocijalizacije kao osnovne svrhe kažnjavanja.

Član 31. Zakona o izvršenju krivičnih sankcija Republike Srbije kaže: „Svrha izvršenja kazne zatvora je da osuđeni tokom izdržavanja kazne, primenom sistema savremenih vaspitnih mera, usvoji društveno prihvatljive vrednosti u cilju lakšeg uključivanja u uslove života nakon izdržavanja kazne kako ubuduće ne bi činio krivična dela”.

U relativno bliskoj prošlosti primećeno je da kazna zatvora ima veoma negativan uticaj na osuđenike. Još na Drugom kriminološkom kongresu, koji je održan u Parizu 1950. godine, ukazano je na to da boravak u zatvoru štetno deluje na telesno zdravlje i psihu osuđenog lica, kao i na njegov socijalni status i to:

- U fizičkom pogledu

- U psihološkom pogledu
- U društvenom pogledu

U fizičkom pogledu su istraživanja sprovedena u prošlom veku pokazala kako nedostatak kretanja, vazduha i svetlosti, te sanitarne i higijenske prilike u zatvorskim ustanovama dovode do niza bolesti, a naročito do tuberkuloze, od koje je smrtnost osuđenika bila 3 puta viša nego kod populacije na slobodi. Danas je situacija nešto povoljnija, mada ima podataka da u određenim ustanovama osuđenici još uvek nemaju elementarne higijenske uslove u ćelijama, te da nedostaju prostori za šetnju i rekreaciju. Međutim, problem koji mnogo više zabrinjava je taj što osnovnih higijenskih uslova nema u ustanovama u koje se smeštaju pritvorena lica, što dovodi do apsurdnog zaključka da oni koji su osuđeni za izvršenje krivičnih dela uživaju povoljniji tretman od lica koja su samo osumnjičena.

Takođe, jedan od velikih zdravstvenih problema sa kojima se zatvorske jedinice danas susreću jeste HIV/AIDS, koji je među zatvorskou populacijom višestruko raširen. Ovo se objašnjava brojem narkomana i seksualno aberantnih osoba koje su smeštene u ustanovama.

U psihološkom pogledu kazna zatvora ima višestruki negativni uticaj na osuđenika zbog mnogobrojnih neugodnosti koje su svojstvene zatvorskou okruženju. Ograničenje životnih aktivnosti, skućen prostor boravka, ograničenje slobode kretanja se doživljava kao poniženje i degradacija, te ugrožavanje sopstvenog „ja“ tih lica. To ima za posledicu gubitak samopouzdanja, te dovođenja do emocionalne napetosti koju mnoga od tih lica ne mogu da savladaju. Režim koji do sitnica reguliše svaki trenutak osuđenikovog života dovodi do stvaranja nenasne monotonije, koja opet izaziva sklonost fantazijama, irealnim događajima, kao odbrambenom mehanizmu takvih lica. Takođe, dolazi i do stvaranja ravnodušnosti i otupljivanja intelektualne sfere ličnosti. Osuđenici naročito teško pada prekid veza sa spoljnim svetom, pre svega porodičnih, zatim rodbinskih i prijateljskih. Kod jednih dovodi prvo do teškog šoka, a zatim do emocionalne atrofije, tačnije neke vrste okamenjenosti. Kod drugih opet, zbog slabljenja vere u budućnost i moralne snage, izaziva strah od života na slobodi koji se više ne želi – prizonizam ili institucionalizacija. Novija istraživanja su pokazala da zatvorska izolacija dovodi do psihoze, teških depresivnih stanja, inhibirajuće teskobe, povlačenja u sebe i sl.

U društvenom pogledu negativan uticaj kazne zatvora se ogleda kroz probleme sa kojima se susreće prvenstveno porodica osuđenog lica. Podaci govore da se brakovi bez dece osuđenih lica razvedu u 70% slučajeva. Takođe, izaziva emocionalne probleme kod dece, koji su

posledica odnosa sredine prema osuđenom licu i članovima njegove porodice. Još od samoga nastanka kazne zatvora u javnom mnjenju, tj. u jednom značajnom delu javnog mnjenja, se formirao stav da je lišenje slobode samo po sebi nečasno i da je sam dodir sa kaznenom ustavonom beleg koji nanosi ljagu za celi život. Time se ne samo otežava povratak osuđenih lica u društvo, nego se prenosi i na članove njihovih porodica. Apsurd je to što se nečasnim ne smatra samo krivično delo, nego upravo izdržavanje kazne zatvora.

Alternativne kazne kao moguće rešenje

Ukoliko imamo u vidu sve loše posledice koje proizvodi kazna zatvora, sama se po sebi nameće opravdanost alternativnih kazni. Pored toga, treba imati u vidu da se naše krivično zakonodavstvo, kreće ka alternativnim načinima izvršenja, već izrečenih kazni zatvora. Alternativnim načinima izvršenja kazne se menja sam način izvršenja kazne zatvora (tj. izbegava se zatvaranje osuđenika u ustanovu zatvorskog tipa) da bi se na taj način izbegli negativni efekti, kako po državu, tako i po osuđeno lice, ali pod uslovom da te mere odgovaraju prirodi i težini dela, ličnosti učinioca i stepenu opasnosti koji je nastao njegovim izvršenjem.

Vrste kazni, po Krivičnom zakoniku Republike Srbije su:

- kazna zatvora
- novčana kazna
- rad u javnom interesu
- oduzimanje vozačke dozvole

Iz datog se može videti da su pored kazne zatvora predviđene još tri kazne, ali je kazna zatvora na prvom mestu, te je za većinu krivičnih dela predviđena kao jedina kazna.

Novčana kazna

Novčana kazna je kazna imovinskog karaktera, što znači da ne pogađa ličnost učinioca već njegovu imovinu. Novčana kazna se sastoji od plaćanja određene sume novca, koju sud odlukom odredi, u korist državnog budžeta.

Ova sankcija se može izreći kao glavna ili kao sporedna u kombinaciji sa kaznom zatvora, odnosno uslovnom osudom. Ona je uglavnom predviđena za lakša, odnosno srednje teška

krivična dela, tačnije za dela za koja se kroz praksu kazna zatvora pokazala kao neefikasna. Novčana kazna ima brojne svoje prednosti u odnosu na kaznu zatvora. Osim što sprečava negativne efekte koje kazna zatvora ima, novčana kazna je dosta humanija, ne izaziva deprivaciju osuđenika, nema stigmatizacije učinioca kao kriminalca i sl.

Danas je novčana kazna veoma zastupljena sankcija u svim krivičnim zakonodavstvima. Međutim, ono po čemu se države međusobno razlikuju jeste sistem izricanja ove sankcije. Generalno govoreći, postoji nekoliko takvih sistema:

- SISTEM FIKSNIH IZNOSA – novčana kazna se izriče u okviru zakonskog minimuma i maksimuma, odnosno minimalnog i maksimalnog iznosa
- SISTEM DNEVNIH IZNOSA – kazna se određuje u više dnevnih iznosa čija visina se određuje na osnovu ukupnog imovnog stanja učinioca;
- PROPORCIONALNI SISTEM – visina kazne se određuje tako što se u konkretnom slučaju u okviru zakonskog minimuma i maksimuma, visina kazne formira kao proporcionalna vrednost imovinske koristi stečene krivičnim delom ili vrednosti nastale štete izvršenjem krivičnog dela.

Danas se uglavnom primenjuju mešoviti sistemi, odnosno svi od pomenutih sistema zajedno čine mešoviti, čiji se oblici razlikuju samo po tome koji je sistem glavni, a koji je dopunski. I naše krivično zakonodavstvo spada u grupu zakona koji koriste mešoviti sistem i to sistem dnevnih iznosa kao glavni, a sistem fiksnih iznosa kao sporedni, dopunski sistem. Zakon predviđa da kada je u pitanju kazna u dnevnim iznosima ona se kreće u okviru najmanje 10, a najviše 360 dnevnih iznosa. Kada je u pitanju kazna u fiksnom iznosu, najniži fiksni iznos je 10.000 RSD, a najveći iznos je 1.000.000 RSD, dok je za delo iz koristoljublja najveći iznos 10.000.000 RSD.

Izricanje novčane kazne u sistemu dnevnih iznosa se odvija kroz 2 faze:

- Prvo se određuje broj dana, odnosno dnevnih iznosa novčane kazne primenom pravila o odmeravanju kazne
- Pa se utvrđuje vrednost jednog dana, tj. visinu dnevnog iznosa za tog učinioca. Uzima se u obzir visina dnevnog dohodka učinioca na osnovu podataka o tromesečnoj plati, dodatnih primanja i porodičnim obavezama.

Prema pravilima o odmeravanju kazne, osnovni princip koji se prati prilikom naplate kazne je *princip dobrovoljnosti*. Kazna se ne može naplatiti prisilno, odnosno putem prinudnog izvršenja. Ako osuđeni ne plati kaznu u roku, onda mu se ona zamenjuje kaznom zatvora i to na način da svakih započelih 1000 dinara, novčane kazne u fiksnom iznosu zamenjuje 1 dan zatvora, ali da taj zatvor ne može trajati duže od 6 meseci, a ako je izrečena novčana kazna u iznosu većem od sedamsto hiljada dinara, kazna zatvora ne može biti duža od jedne godine. Rok za plaćanje novčane kazne određuje se presudom. Rok za izvršenje noćane kazne ne može biti kraći od 15 dana niti duži od tri meseca. U opravdanim slučajevima sud može dozvoliti da osuđeni plati novčanu kaznu u ratama, s tim da rok isplate ne može biti duži od jedne godine. Za izvršenje novčane kazne nadležan je sud koji je doneo prvostepenu presudu.

S obzirom da je novčana kazna jedna od najznačajnijih alternativnih sankcija u Republici Srbiji, a pri tome i jedina sankcija koja znači prihod državi, njen značaj je bez sumnje veliki.

Rad u javnom interesu

Rad u javnom interesu i kućni pritvor uvedeni su kod nas izmenama Krivičnog zakonika, a kazna rada u javnom interesu već se primenjuje i daje dobre rezultate. Osuđeni za lakša i uglavnom nehatna krivična dela obavljaju poslove u institucijama, organizacijama i preduzećima koja se bave uslugama od opšteg društvenog interesa, a ostatak vremena provode na slobodi.

Rad u javnom interesu je kazna za koju bi se moglo reći da je jedna od najperspektivnijih, bar kada je u pitanju Republika Srbija.

Ova kazna se može izreći optuženom samo uz njegov pristanak i to ako je propisana kazna zatvora do tri godine ili novčana kazna;

Dakle, rad u javnom interesu podrazumeva besplatan rad u institucijama, organizacijama i preduzećima koja se bave uslugama od opšteg društvenog interesa i gde će rad osuđenih na tu kaznu zaista biti u javnom interesu.

Osuđeni ne može biti plaćen za ovaj rad, niti on može da bude kraći od 60 časova, niti duži od 360 časova.

Suština kazne se sastoji u tome da se lice osudi da određeni broj sati provede na radu u korist društva, čime bi se izbegli brojni negativni efekti koje ima kazna zatvora. Za razliku od

zatvaranja koje dovodi do teške izolovanosti od društva, rad u javnom interesu je mera koja nastoji da održi vezu prestupnika sa glavnim tokovima društva, ovo stoga što ovde nije reč o osobama koje su sklone kriminalu, pa im zato ni ne treba izreći strože kazne. Samim tim, ovim sankcijama sprečava se i zastarelost krivičnog gonjenja, suđenje se mnogo brže okončava, a i društvo ima korist od rada osuđenih. Takođe lica koja su osuđena na rad u javnom interesu nisu osobe sa psihopatološkim karakternim profilom, teški nasilnici i ubice; to su lica za koja je izvršena procena da mogu da se nakon izvršenja kazne ponovo vrate u normalan društveni tok.

Prema gruboj računici, jedan dan zatvora u Srbiji vredi hiljadu dinara ili osam sati rada, a jedan zatvorenik košta državu 15-20 EUR dnevno, Kada bi 500 osuđenih kojima je izrečena kazna zatvora do šest meseci bilo kažnjeno društveno korisnim radom, godišnja ušteda za državu bila bi oko osamsto hiljada EUR.

Ako osuđeni ne obavi deo ili sve časove rada u javnom interesu, sud će ovu kaznu zameniti kaznom zatvora tako što će za svakih započelih osam časova rada odrediti jedan dan zatvora. Radom u javnom interesu može se zameniti i neplaćena novčana kazna, tako što će se za svakih započelih 1.000 dinara novčane kazne odrediti osam časova rada u javnom interesu.

Prilikom ocene suda koliko dana treba da traje ova sankcija, on uzima u obzir vrstu učinjenog krivičnog dela, ličnost učinioca, kao i njegovu spremnost da obavlja rad u javnom interesu.

Ukoliko osuđeni u određenom roku, koji mu je sud odredio, ne izvrši rad u javnom interesu, ili je samo delimično izvrši, sud će tu sankciju automatski zameniti kaznom zatvora ili u celosti ili samo delimično za onaj deo vremena koji osuđenik nije odradio. Konkretnu vrstu posla određuje poverenik Uprave za izvršenje zavodskih sankcija Ministarstva pravde, a poverenička služba nadzire i izvršenje. Pri tom se vodi računa o ličnosti osuđenika, njegovim sposobnostima, stručnim znanjima i zdravstvenom stanju, kao i o vrsti krivičnog dela za koje je osuđen. Poverenici su tu i radi saradnje sa porodicom osuđenog, jer je njihov zadatak da rehabilitacija bude što efektivnija i uspešnija, kako ne bi došlo do povrata kriminalu.

Povereniku se upućuje osuđeno lice (ili više lica) i on ima zadatak da kontaktira sa sudom, centrom za socijalni rad, porodicom i naravno samim osuđenikom. Nakon razgovora se utvrđuje u koje preduzeće ga je najbolje uputiti, pa se sa njima sklapa ugovor, gde se tačno određuje satnica (slobodno vreme, odvojeno od radnog vremena), radno mesto, koje lice iz javnog preduzeća će ocenjivati njegov rad i u kojim periodima će poverenik obilaziti i

proveravati kakve on rezultate postiže. Ukoliko poverenik nije zadovoljan kako osuđenik napreduje, on o tome obaveštava sud, koji dalje preduzima mere.

Ova alternativna sankcija za sada se izvršava samo u onim gradovima u kojima su otvorene povereničke kancelarije - u Beogradu, Novom Sadu, Subotici, Somboru, Valjevu, Nišu i Kragujevcu. U ovih sedam gradova potpisana su čak 63 ugovora o saradnji sa javnim i komunalnim preduzećima, mesnim zajednicama i ostalim radnim organizacijama u kojima osuđeni izdržavaju kazne, a na "listu čekanja" upisani su još i Šabac, Smederevo, Pančevo, Sremska Mitrovica, Kikinda. Međutim i pored svih razloga zbog kojih je korisno izricati kaznu rada u javnom interesu, na žalost ona se izriče mnogo manje nego što je to poželjno. Na primer, Viši sud u Užicu do sada nije doneo nijednu presudu upućivanja na rad u javnom interesu, a tamo objašnjavaju da je to zato što još uvek nije potpisan ugovor sa Upravom za izvršenje krivičnih sankcija.

Srbija je zemlja sa visokom stopom osuđenih lica. Ona je na prvom mestu u poređenju s drugim zemljama nastalim na teritoriji bivše Jugoslavije, a u Evropi je među prvih deset zemalja.

U Holandiji, zemlji sa 16.000.000 stanovnika, godišnje se izrekne oko 40.000 kazni društveno korisnog rada i drugih alternativnih mera. U Srbiji, sa 8.000.000 stanovnika, takvih kazni je od početka aktivnog sprovođenja ovih mera 2008. godine, izrečeno za nešto više od 200 lica.

Gotovo polovina kazni u svetu spada pod društvenokoristan rad. Da ovaj način kažnjavanja ne narušava ljudsko dostojanstvo u nepotrebnoj meri, svedoči i broj poznatih koji su do sada izdržali ovu kaznu: manekenka Naomi Kempbel, koja je zbog maltretiranja asistentkinje čistila garaže, muzičar Boj Džordž koji je čistio ulicu jer je kažnjen zbog posedovanja droge, dok je glumica Lindsy Lohan bila kažnjena radom u mrtvačnici. Na društveno koristan rad osuđene su i sledeće javne ličnosti: Vinona Rajder, Snup Dog, Čarli Šin, Robert Dauni Džunior i Kortni Lav.

Đorđe Pantić, bivši golman Partizana, kažnjen je sa 30 sati rada zbog udaranja fudbalera Crvene zvezde Boška Jankovića, a kaznu je odslužio u Institutu za transfuziju krvi u Beogradu. On je bio prva osoba u našoj zemlji kojoj je kraća kazna zatvora bila zamenjena merom društvenokorisnog humanitarnog rada.

Alternativno izvršenje zatvorske kazne- „kućni zatvor“

Poimanje i tumačenje alternativnih sankcija u evropskom krivičnom zakonodavstvu ukazuje na višeznačnost same odrednice. Pojedina zakonodavstva kaznu kućnog zatvora sa elektronskim nadzorom tumače kao alternativu zatvorskoj kazni (Češka), dok druga (Austrija, Poljska) kaznu elektronskog nadzora u mestu stanovanja vide kao vid služenja zatvorske kazne. Kombinovanje kazni koje zamenjuju zatvor je moguće u Holandiji i Češkoj. Nemačko zakonodavstvo ne koristi odrednicu *alternativna kazna*, već elektronski nadzor vezuju za "uslovno odlaganje izvršenja kazne".

Naše zakonodavstvo elektronski nadzor u mestu stanovanja ne smatra vrstom kazne, već načinom alternativnog odsluženja izrečene zatvorske kazne, što se vidi iz zakonskih odredaba koje regulišu ovu materiju. Zakon o izvršenju krivičnih sankcija reguliše materiju izvršenja kazne zatvora bez napuštanja prostorija u kojima osuđeni stanuje tzv. „kućni zatvor“ i to sa elektronskim nadzorom ili bez njega.

Iz toga proizlazi da je neophodno najpre da sud izrekne kaznu zatvora i da ona postane pravosnažna, kako bi se kasnije uz druge uslove, mogla tražiti zamena samoga izvršenja kazne zatvora u „kućni zatvor“.

Srbija je prva zemlja na Balkanu koja je počela primenu elektronskog nadzora tokom izvršenja kazne u prostorijama u kojima osuđenik stanuje.

Elektronski nadzor je jedna od alternativnih mera izvršenja krivičnih sankcija popularno nazvan „kućni zatvor“. Ovde se radi o nadzoru putem računarskog sistema, koji je preko telefonske linije povezan sa odašiljačem koji je „osuđenik“ dužan neprestano da nosi.

„Elektronska narukvica“ je uređaj koji se stavlja na nogu osuđenika, a u stanu osobe nad kojom se vrši nadzor instalira se jedinica koja obaveštava centar za monitoring u Upravi za izvršenje krivičnih. Na ekranu komandnog centra, u svakom trenutku prati se prisustvo osuđene osobe u prostorijama u kojima stanuje, odnosno da li ona poštuje odluku suda i važeći program postupanja.

Pomoću ovakvog načina kontrole, „osuđenik“ ne trpi zadiranje u privatnost, a ukoliko bi pokušao da napusti krug u kome mu je dozvoljeno kretanje, došlo bi do reakcije policije i

suda i posledica toga bi bilo zatvaranje tog lica u kaznenu ustanovu, do kraja izdržavanja kazne koja mu je ranije izrečena.

Ovaakvo alternativno izvršenje sankcija može se, inače, sprovesti za dela za koja je izrečena kazna do godinu dana zatvora. Prvi preduslov za izricanje kućnog zatvora je taj da osuđenik mora imati stalno mesto prebivališta i fiksni telefon. Interesantno je da telefon ne sme biti „dvojniki“, kao i da osuđenici podstanari moraju od vlasnika stana pribaviti sudski overenu saglasnost za instaliranje opreme u stanu. Narukvice mogu da se koriste više puta, tačnije da se posle oslobađanja osuđenika dodele nekom drugom, dok bravice kojima se zaključavaju mogu da se upotrebe samo jednom. Dakle, bez fiksnog telefona se ne odobrava „narukvica“, jer je onda nemoguće elektronski pratiti kretanje osuđenog.

Dakle, za postavljanje odašiljača neophodno je da kuća ima fiksni telefon i struju, na koje se povezuje crna kutija preko koje ide signal sa narukvice ka operativnom centru. Ako dođe do kraćeg nestanka struje ili privremenog isključenja telefona, aparat sve memoriše, pa se po njihovom povratku podaci sabiraju i vidi se ako je osuđena osoba napuštala stan. Osim toga, i sama baza ima bateriju koja traje 48 sati.

Uređaj za lociranje osuđenog (odašiljač sa pratećom opremom), koji je neškodljiv po zdravlje, instalira stručno lice, koje pri tome daje detaljna uputstva osuđenom o načinu rada uređaja. Uređaj u narukvici-lokator je gumiran i otporan na udarce, kao i na vodu, te se osuđenik može tuširati bez bilokakvih problema i bojazni za njegov rad.

Organizaciona jedinica u sastavu Uprave nadležna za tretman i alternativne sankcije rukuje uređajem kojim se daljinski prati kretanje osuđenog i njegov položaj u prostoru.

Postavljanje „narukvice“ steklo je vrlo brzo veliku popularnost, kako među već osuđenim licima, tako i među okrivljenima čiji su postupci u toku i koji se nadaju da bi na taj način, mogli da nešto „lakše“ prođu u krivičnom postupku. Naročito u poslednje vreme, sve češće se javljaju zahtevi okrivljenih da kazne zatvora izdržavaju u kućnim uslovima. Popularizaciji ovog instituta, svakako su doprineli i mediji i nekoliko „medijskih slučajeva“ u kojima je do primene ove mogućnosti došlo.

Naime, u ovom slučaju nije reč o posebnoj krivičnoj sankciji, već o posebnom načinu izvršenja krivične sankcije.

Članom 174 e st. 1. Zakona o izvršenju krivičnih sankcija predviđeno je da osuđeni, javni tužilac i direktor uprave, predlog za izvršenje kazne zatvora u „kućnim uslovima“ mogu podneti nakon pravnosnažnosti presude, kao i u toku izdržavanja kazne. Pored toga, u stavu 2.

istog člana navodi se da o ovom predlogu odlučuje predsednik suda koji je doneo prvostepenu presudu, a da o žalbi na njegovu odluku odlučuje predsednik apelacionog suda (st. 7). Dakle, prvostepeni i drugostepeni sudovi nemaju mogućnost da izriču kao posebnu krivičnu sankciju kaznu zatvora koja će se izvršavati u prostorijama u kojima okrivljeni stanuje.

Kada je reč o kaznama, sudovi su i dalje ovlašćeni samo na izricanje onih koje su izričito predviđene članom 43. Krivičnog zakonika. Odluku o tome da okrivljeni izrečenu kaznu zatvora izdržava u „kućnim uslovima“, nakon pravosnažnosti presude, može doneti samo predsednik prvostepenog suda u postupku predviđenim zakonom.

Nadalje, zakonom je naročito predviđeno da osobi koja je osuđena za nasilje u porodici i živi sa svojim žrtvama u istom domaćinstvu ne može da se odredi kućni pritvor i elektronski nadzor.

Broj zahteva za izdržavanje kazne zatvora u kućnim uslovima uz elektronske narukvice iz dana u dan raste. Međutim, sudije ove zahteve često odbijaju jer osuđeni ne ispunjavaju sve zakonske uslove. Kada sud donosi odluku, u obzir se uzimaju okolnosti: da li je neko osuđivan, za koja dela, kakva je društvena opasnost, da li je uhapšen po poternici. Takođe, saglasnost na zahtev se ne daje kada lice nema dokaz o vlasništvu nad stanom ili uverenje da ima prijavljeno prebivalište na adresi na kojoj planira da služi kaznu, naravno, uz overenu dozvolu vlasnika stana.

Osuđenicima koji kaznu služe u kućnom zatvoru zabranjeno je da napuštaju kuću bez posebne dozvole suda, ali ako su stalno zaposleni, imaju pravo da idu na posao. Njihovo kretanje se 24 sata dnevno nadzire iz Centra za monitoring Uprave za izvršenje krivičnih sankcija. Ukoliko neko od osuđenih prekrši određene mere Uprava za izvršenje krivičnih sankcija o tome obaveštava sud koji u tom trenutku meru kućnog zatvora može da zameni i osuđenika uputi na dalje izdržavanje kazne zatvora.

Sud svaki slučaj ocenjuje zasebno i uzima u obzir naročite okolnosti koje su pratile izvršenje izvršenja krivičnog dela, nameru počinioca, kao i posledice koje su nastupile. Tako je sud u Novom Sadu nedavno odbio zahtev za odsluženjem kazne „kućnog zatvora“ licu koje je osuđeno za nanošenje teške telesne povrede, iako ranije nije kažnjavano. Otežavajuća okolnost bila je činjenica da je žrtva trajno izgubila desno oko i preživela tešku operaciju koja je trajala punih sedam sati.

Valja istaći da do sada nikome kućni zatvor nije zamenjen klasičnom kaznom zatvora jer je prekršio pravila ponašanja ili je u međuvremenu osuđen na drugu kaznu, iz čega proizlazi da osuđenici ozbiljno shvataju ograničenja koja im se nameću.

Nakon odsluženja kazne, narukvica se vraća u upravu, a potom „restartuje” za dalju upotrebu.

Prva kazna zatvora u kućnim uslovima sa elektronskim nadzorom u Srbiji, počela je da se izvršava 5. januara 2011. godine. Z. J. iz Kraljeva postao je prvi osuđenik kome je na nogu postavljen odašiljač za elektronski nadzor. On je pravosnažno osuđen na pet meseci zatvora zbog teškog dela protiv bezbednosti javnog saobraćaja.

Tokom 2011. godine, prema podacima Uprave za izvršenje krivičnih sankcija, realizovano je 70 izvršenja kazne zatvora u kućnim uslovima sa elektronskim nadzorom. Trenutno se na izdržavanju kazne kućnog zatvora uz primenu elektronskog nadzora nalazi oko 140 osoba.

Uređaji za elektronski nadzor osuđenika na kućni pritvor nisu preterano skupi i njihova se cena u Americi kreće od 3.000 do 10.000 dolara. Pri tom su najjeftiniji oni uređaji koji samo registruju da li je okrivljeni napustio određeni prostor, bez takozvanog lokatora kretanja.

Pored kućnog zatvora uz elektronski nadzor, zakon predviđa i mogućnost odsluženja kazne u stanu, ali bez električnog nadzora.

U odluci kojom se usvaja predlog za izdržavanje kazne u kućnim uslovima, sud određuje da li će osuđeni dobiti elektronsku narukvicu ili neće. Ukoliko sud odluči da da ne bude elektronskog nadzora, u toj varijanti proveru pravilnog izvršenja kazne vrši Poverenik iz Uprave za izvršenje krivičnih sankcija, putem nenajavljenih poseta, kao i putem iznenadnih telefonskih provera.

Zaključak

Kazna zatvora je u našem zakonodavnom sistemu jedna veoma važna sankcija i nije opravdano mišljenje da se ona mora po svaku cenu zameniti alternativnim kaznama ili alternativnim načinima odsluženja kazne.

Postoje krivična dela za koja nema adekvatnije sankcije od kazne zatvora. Takođe, postoje učinioci krivičnih dela, koji radi sigurnosti društva i javnog mnjenja moraju da budu uklonjeni iz društva, a s obzirom da smo smrtnu kaznu izbacili iz krivičnog zakonodavstva, jedino

pravедno rešenje za težak kriminalitet je kazna koja će se izvršavati u ustanovi zatvorskog tipa. Iako sve zemlje sveta danas teže ka tome da kaznu zavora zamene njenim alternativama, ova sankcija svakako mora opstati u krivičnom zakonodavstvu, ako ni zbog čega drugog, onda zbog toga što se u velikom broju slučajeva pokazala kao adekvatna sankcija za određena krivična dela i određene tipove učinioca krivičnih dela.

Ukoliko se uzme u obzir i sama geneza razvoja krivičnih sankcija, primećuju se određene pravne tendencije. Sa temelja civilizacijskih i humanističkih tokova, a pogotovo ljudskih prava, najvrednije pravo je pravo na život, te je opravdan razlog za napuštanje smrtne kazne. Na drugom mestu u skali ljudskih prava, je pravo na slobodu kretanja, te je stoga pravna tendencija napuštanje i same kazne zatvora, ili njeno što humanije izvršenje. Ne treba zaboraviti da su u starom i srednjem veku glavne kazne bile smrtna tj. kapitalna, a pored toga i telesna kazna. Tek kasnije vidimo da je kažnjavanje bilo usmereno na isključenje slobode kretanja (tamnica, a kasnije zatvor), pa se iz toga može zaključiti da se sadašnje tendencije u razvoju penologije kreću ka kućnom ograničenju slobode kretanja, što je daleko humanije po osuđena lica.